

БИБЛЕЙСКИЯТ КОД В МОЛИТВИ, СВЪРЗАНИ С ХРАНИ

Ирина Кузидова

Старобългаристичен салон

Обект на интерес в настоящия текст са словесните жестове, свързани най-общо с хранителната култура. И по-конкретно: молитвите за благославяне на хранителни продукти или на дейности, свързани с тяхното добиване. Текстове, използвани като илюстративен материал, са извлечени от **Ркп. № 622 – Требник от XVII в.**¹ и от **Синайски молитвеник**².

Най-общо молитвите могат да се разделят в следните групи: за почистване на скверна храна (1), за благославяне на земеделска работа (2), за благославяне на различни храни, както и на техните консуматори (3). Преобладаващата част от тях са текстовете, посветени на отглеждане и освещаване на грозде и вино.

Повечето от въпросните молитви се свеждат само до религиозен текст, т.е. липсват преки, писмено фиксирани съчетания между текст и (указания за) ритуал. Изключение прави само **Матва лице што скверно въпадеть в съсѣдъ въ масло или въ ино што**. В нея са изложени уточненията за лицето и действията, които то трябва да извърши. Инструкциите (открити с червено мастило) препращат към детайлните обяснения в **кн. Левит** за причините, водещи до оскверняване на човек, и за възможните практики, с които се почиства засегнатият: **ѿрєи възми кадилницоу и покадить въ нѣтрѣ оудѣ и вънеоудѣ. И вьлеють водоу. ☩ сѣтихъ бѣговлени и творить ꙗко крстѣ и посєи пролѣеть ѿ оскверненое изъ сѣда и покадить попь глеть** – и следва самата молитва. След произнасянето на текста отново са посочени жестове, които трябва да извърши свещеникът – да излее светена вода, да се прекръсти три пъти и пръв да опита от току-що пречистения продукт. В зачатъчна форма подобно уточнение на лицето се среща в наслова на друга молитва от **Ркп. № 622: егда скверно снѣдшоу ѿлакоу попь прочтеть еи мѣ сѣю**. Основанието за подобни съвпадения – наличието на указания за ритуални жестове тъкмо в молитви за почистване от сквернота – може да се търси в тясната връзка, в плътното следване на библейските постановления относно подобни случаи или в по-особеното положение на осквернената храна спрямо храни от всякакъв друг вид. Нечистата храна може образно да се уподоби с болен организъм, чийто недостатък би могъл да се отстрани с конкретни процедури, извършвани в ясно регламентирана последователност и от определено духовно лице. Важно е съблюдаването на узаконени техники и именно тяхното правилно (за да е и ефективно) изпълнение предполага наличието на указания от подобен тип.

Излагането на конкретното желание в молитвата също се позовава на библейски образи и събития. В **Матва над осквернишии се брашном ѿт погань и насито ново** се споменават имената на св.ап. Петър и Павел: **Ги бѣ нѣшь заповѣдави врѣховномъ апслоу твоємъ петроу видѣнїе и гломъ ниуесоже скверна или нечиста непщевати сътвореннихъ. тобою на пищѣ ѿлкъи. и съ сѣдомъ твоимъ избраннимъ павломъ апломъ вса уистаа уистимъ проповѣдавъ**. Цитираният пасаж директно препраща към гл.10 от **Деяния на Апостолите**, където ап. Петър получава видение и чува думите: „което Бог е очистил, ти не считай за нечисто”. Още по-явно е цитирането на библейски текст в **Матва егда хоцєши садити винограда**. При това става въпрос за позоваване на два свещени текста в самото начало на молитвата: **Ты єси виноград истини и ѿтць твои дѣлательє ты бо свое апслы лозїє нарѣкльєси ты ѿт египта пренесе изгна езѣки и насади и оукоренїи и оуглєты млстты твоє на нєм**. Двете препратки са към **Евангелие от Иоан**, гл. 15 и към **псалм 79**: „Аз съм истинската лоза, и Моят Отец е лозарят. Аз съм лозата, вие пръчките; който пребъдва в

Мене, и аз в него, той дава много плод.” Същият мотив се среща и в Млтва набраніе виноградоу: **Бѣ**, спасе нашъ, изволен нареци се виноградомъ единогоднаго сна твоего, както и в Млтва надъ гроздѣми вина на иманіе (от **Синайския молитвеник**), която почти дословно преповтаря началото на предния текст от **Ркп. № 622**: **Бже спѣ** нашъ **изволен нареци** с виноградомъ единогодааго сна твоего ꙗ ба га ншего исха ꙗ плодъ **бесѣмрътентъ**.

За изграждането на лозата като престижен образ значение има и споменатият **79 псалм**, който проследява нейната „генеалогия”: „Боже на силите, ..., Ти пренесе от Египет лозата, изгони народите и я посади; очисти за нея място, закрепи корените ѝ, и тя изпълни земята. ... Боже на силите ! Обърни се, милостно погледни от небето и виж и посети това лозе. „

Друг мотив, който е общ между библейските и молитвените текстове, е връзката **вино (грозде) – веселие**. В Мл на бсвнїе гроздїе мсца дѣ.с. ѿнь се казва: **блгсви гроздїе сїе своєю блгостїю** како да **бѣдѣтъ** намъ въ **веселїе**. По подобен начин звучи и Млтъ възимаѣщїимъ трапезѣ: **даа** и **пицѣж** в сѣкои **плѣти**. **їсплѣни радости** и **веселиѣ** сѣца **наша**. Библейската трактовка на виното като източник на веселие можем да търсим главно в **Стария завет**, където все още не е изградена базисната християнска метафора **вино – Кръв Господня**. Например, в историята от гл. 9 на **кн. Съдии Израилеви** как дърветата тръгнаха да си търсят цар. Отговорът на лозата гласи: „нима да оставя сока си, който весели боговете и човеците и да се скитам по дърветата”. В **книга на пророк Исаия** тази връзка е подчертана в негативен план: „Плаче сокът гроздов; боледува лозата; въздишат всички, които са се от сърце веселили; Престана веселбата ... не пият вече вино с песни; плачат за вино по улиците; помрачи се всяка радост; изгонена е всяка веселба от земята”. Именно тази обвързаност между виното, пиенето, тялото, веселието, удоволствието, която е санкционирана в **Библията** в една очевидно позитивна перспектива, дава допълнително основание на авторите на молитви да измолват благослов над този плод. Естествено, в тези молитви не е пропусната и евхаристийната символика. В споменатата вече Мл на блгслвнїе гроздїе мсца дѣ, и по-точно в нейната финална част, се споменава следното: и **радшехъ** приносими **ѣти дари** в **оцѣщенїе** **ншимъ** **грѣхомъ** **сѣннимъ** и **сѣтнимъ** и **животворещимъ** **теломъ** и **кръвїю** **гѣ** **нашего** **нѣ** **хѣ**.

Друга важна новозаветна препратка, която се открива в Млтва начети вино кисѣло се отнася до едно от чудесата на Христос: **Гѣ** **нѣ** **хѣ** **бѣ** **ншъ** **преложивн** **водъ** въ **вино** въ **канѣ** **галилеисцѣмъ**. Позоваването точно на тази част от Свещеното писание в конкретната молитва може да се обясни с факта, че и в двата случая течността, виното е в процес на някаква трансформация.

Съзнателното търсената сакрална престижност (чрез библейски позовавания) в неканоничните молитви разкрива тясното преплитане на две полета – чисто религиозното и това на всекидневието – на труда, храненето и пиенето. Молитвените текстове снемат в себе си напрежението между митологичното и реалното, примиряват говоренето едновременно за небесното и прагматичното, без да експериментират с границите и възможностите на необходимото композиционно структуриране.

БЕЛЕЖКИ

1. Ръкописът се съхранява в Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий”.
2. Вж. **сб. Старобългарски текстове**. Съст. Т. Славова, Ив. Добрев. С., 1996.